

Anbefalinger for god behandling af selvskadende adfærd hos primært unge med psykiatriske lidelser

Anbefalinger for god behandling af selvskadende adfærd for primært unge med psykiatriske lidelser

Hæftet er udarbejdet af Center for Kvalitetsudvikling
Region Midtjylland
Konsulent Anne-Mette Kamper Isager
E-mail: amk.isager@stab.rm.dk
Tlf: 8728 4934

Hæftet kan rekvireres hos
Regionshuset Viborg
Center for Børn, Unge og Specialrådgivning
Postboks 36
Tingvej 15 A, 3.th,
8800 Viborg
Tlf. 87 28 40 51
E-mail: cbus@ps.rm.dk

Bestillingsnr: 172

© Center for Kvalitetsudvikling

Oktober 2009

Kort om anbefalingerne

3

Grundlaget for iværksættelse af behandling

5

Udviklingsplansarbejdet

7

De behandlingsmæssige rammer

9

Behandling

13

Medicinering

14

Miljøpersonale og behandlers kompetencer og vilkår

15

Samarbejde med forældre/nære pårørende

17

Litteratur- og hjemmesidehenvisning

18

Kort om anbefalingerne

Center for Børn, Unge og Specialrådgivning, Psykiatri og Social, Region Midtjylland (CBUS) gennemførte i 2008 en audit af behandlingen af unge med selvskadende adfærd på afdeling Viborg og afdeling Engen, Holmstrugård og afdeling Babuska, Himmelbjergets Børn og Unge Center. Desuden deltog to ressourcepersoner fra Afsnit U, Børne- og Ungdomspsykiatrisk Center som ressourcepersoner i forløbet.

Formålet med auditforløbet har været at styrke og udvikle behandlingsindsatsen og dokumentationen heraf.

Auditpanelet har foruden de anbefalinger, som beskrives i dette hæfte, udarbejdet en beskrivelse af den forståelse af selvskadende adfærd og den behandlingstilgang, som ligger til grund for anbefalingerne.

Den type selvskadende adfærd, som anbefalingerne knytter sig til, defineres på følgende måde:

”En bevidst social uacceptabel handling, hvor den unge påfører sig selv skade og/eller smerte uden intention om selvmord, men med det bevidste eller ubevidste formål at opnå psykisk lettelse i form af intrapsykisk og/eller interpersonel forandring”. (Bo Møhl, 2006)

Anbefalingerne er grupperet under følgende hovedtemaer:

1. Grundlaget for iværksættelse af behandling
2. Udviklingsplansarbejdet
3. De behandlingsmæssige rammer
4. Behandling
5. Medicinering
6. Miljøpersonale og behandleres kompetencer og vilkår
7. Samarbejde med forældre/nære pårørende

Anbefalingerne kan ikke ses som udtømmende i forhold til emnet. Der vil være hjørner af institutionernes praksis og behandling, som auditpanelet ikke har haft mulighed for at belyse og forholde sig til. Dog er det panelets vurdering, at anbefalingerne udgør et kvalificeret udgangspunkt for den fortsatte faglige drøftelse og udvikling af behandlingspraksis. Dette betyder samtidig, at anbefalingerne med mellemrum må tages op til overvejelse og udvikles i takt med at mere viden og flere erfaringer opbygges.

I dette hæfte præsenteres anbefalingerne kort. Hæftet er udarbejdet som et praktisk arbejdsredskab til brug i det daglige pædagogiske arbejde på institutionerne. For en uddybende beskrivelse af den forståelse af selvskadende adfærd og den behandlingstilgang, som ligger til grund for anbefalingerne, anbefalingernes tilblivelse samt forslag til, hvordan der kan arbejdes med dem, henvises til rapporten:

"Hvad er en god behandling af selvskadende adfærd hos primært unge med psykiatriske lidelser? Et auditforløb om behandlingsindsatsen over for unge på to specialinstitutioner under Center for Børn, Unge og Specialrådgivning i Region Midtjylland."

I rapporten findes der også plancher figurer m.v., som kan anvendes direkte i arbejdet med de unge, f.eks. i forbindelse med arbejdet med mestringsstrategier, psykoeducation, m.v.

Desuden henvises til relevant litteratur bagest i publikationen.

Grundlaget for iværksættelse af behandling

Anbefalinger til den kommunale handleplan/§ 50-undersøgelse (de tidligere § 38-undersøgelser) særligt i forhold til unge med selvskadende adfærd

Det anbefales at den kommunale handleplan og § 50-undersøgelse indeholder følgende:

- Så konkret beskrivelse som muligt af den selvskadende adfærd (hvori adfærden består, og hvor lang tid, det har stået på).
- Om muligt beskrivelse af den unges perspektiv på sine problemstillinger, herunder på den selvskadende adfærd og holdning og forventninger til anbringelsen.
- Om muligt beskrivelse af forældres/nære pårørendes perspektiv på den unges problemstillinger, herunder på den selvskadende adfærd og holdning og forventninger til anbringelsen.
- Beskrivelse af eventuelle tidligere behandlingstiltag i forhold til den selvskadende adfærd.
- Konkretisering af den opgave kommunen ønsker, at institutionen skal løfte (at man undgår generelle vendinger som f.eks. "at den unge skal få det bedre med sig selv"). Hvis den unge f.eks. er indskrevet til observation, skal det være tydeligt, hvad skal der konkret observeres for, og hvor lang tid observationsperioden er.

Generelle anbefalinger til "overlevering" af den unge

Det anbefales

- at det såfremt den unge har været indskrevet og udredt på Børne- og Ungdomspsykiatrisk Center overvejes, at der deltager en person med viden og kendskab til den unge herfra på et overleveringsmøde.
- at der såfremt den unge kommer fra en anden behandlingsinstitution, familiepleje eller andet behandlingstilbud, deltager en person med viden og kendskab til den unge herfra på et overleveringsmøde.

Anbefaling om diagnostisk udredning af den unge

Det anbefales

- at institutionen ved mistanke om, at selvskadende adfærd er udtryk for ubehandlet psykose, klinisk depression eller anden ubehandlet psykisk sygdom, hvor medicinering vil være en grundlæggende del af behandlingen, tager initiativ til, at videreformidle behovet for, at der foretages en psykiatrisk udredning.

Side 6

Udviklingsplansarbejdet

Generelle anbefalinger til udviklingsplansarbejdet*)

Det anbefales

- at der altid foreligger en udviklingsplan, som beskriver konkrete mål og delmål for behandlingen af den unge. Udviklingsplanen skal være handlingsanvisende i forhold til opnåelse af disse mål med beskrivelse af de metoder, som tænkes anvendt.
- at den første udviklingsplan foreligger senest 3 måneder efter indskrivning af en ung, i forbindelse med det lovpligtige opfølgingsmøde med kommunen.
- at udviklingsplanen udarbejdes på baggrund af en nuanceret, sammenhængende og overskuelig psykiatrisk/psykologisk/pædagogisk beskrivelse af den unges ressourcer og vanskeligheder. Beskrivelsen udarbejdes på baggrund af relevante udredninger, test samt institutionens observationer af den unge.
- at udviklingsplanen kontinuerligt vurderes og eventuelt justeres i forhold til den unges udvikling, ressourcer og behov.
- at udviklingsplanen er et særskilt dokument, som tjener som redskab til at styre og koordinere behandlingsindsatsen.
- at det løbende dokumenteres i dagbogssystemet, hvordan der konkret arbejdes med de opstillede mål og delmål i forhold til den enkelte unge.
- at dagbogsnotater indeholder iagttagelser og overvejelser om den pædagogiske indsats og resultatet heraf i konkrete situationer med den unge.
- at det bør tilstræbes, at løbende iagttagelser og overvejelser beskrives objektivt, så man undgår indforstået og værdiladet sprogbrug om den unge.

*) *Udviklingsplanen betegner i denne sammenhæng, den plan, der udarbejdes på institutionen og beskriver den konkrete behandlingsindsats som planlægges i forhold til den unge. Udviklingsplanen udarbejdes med udgangspunkt i den kommunale § 141 handleplan, og så vidt muligt i samarbejde med den unge. Udviklingsplanen kan have forskellige betegnelser fra institution til institution, andre betegnelser kan være behandlingsplan eller pædagogisk plan. I auditpanelet er der enighed om, at betegnelsen udviklingsplan" signalerer et konstruktivt og fremadrettet udgangspunkt i samarbejdet med den unge, i hvor "behandling" giver associationer til sygdom og pædagogisk betegner en bestemt faglige tilgang til arbejdet.*

Side 7

Specifikke anbefalinger til arbejdet med udviklingsplaner for unge med selvskadende adfærd

Det anbefales

- at arbejdet med den selvskadende adfærd indgår som et selvstændigt delmål i afdelingens udviklingsplan, hvor den valgte behandlingsstrategi beskrives og evalueres løbende med faste intervaller.
- at den valgte behandlingsstrategi så vidt muligt skrives sammen med den unge og formuleres konkret – Hvad gør vi? Hvad er formålet med at gøre sådan her? Hvornår evaluerer vi på, om det fungerer?
- at der altid tages stilling til og beskrives inden for hvilke rammer, der tales med den unge om den selvskadende adfærd. Hvem har samtalerne? Hvor ofte? Hvor? osv.
- at gennemgå materialet på den unge mindst én gang årligt med henblik på at skabe sig overblik og træde et skridt tilbage og overveje den valgte behandlingsstrategi. Dette kan med fordel gennemføres med hjælp fra en intern psykolog eller en ekstern person, evt. en fagperson fra en af de andre regionale institutioner.
- at der løbende er opmærksomhed på, om den selvskadende adfærd "erstatte" af andre u hensigtsmæssige strategier, f.eks. misbrug, frem for mere konstruktive alternative mestringsstrategier.
- at afdelingens personale (eller den unge selv) systematisk registrerer de episoder, hvor den selvskadende adfærd kommer til udtryk, også selv om den selvskadende adfærd ikke vurderes som den mest dominerende problemstilling for den unge. Det kan indsættes som fast punkt i den daglige registrering i dagbogssystemet.
- at det systematisk noteres i dagbogssystemet, hvordan den valgte behandlingsstrategi konkret søges udmøntet og fungerer, samt faglige refleksioner herover. Det kan f.eks. dreje sig om indgåede aftaler med den unge, fastholdelse af opstillede rammer for samtaler med den unge om den selvskadende adfærd, afdækning af eventuelle mønstre osv.

De behandlingsmæssige rammer

Anbefalinger til den miljøterapeutiske behandlingstilgang

Det anbefales

- at der etableres en tydelig ugestruktur med aktiviteter, som er relevante i forhold den enkelte unge og behandlingen af den selvskadende adfærd, herunder faste en-til-en samtaler med den unge om den selvskadende adfærd, f.eks. med kontaktpædagog.
- at strukturer og aftaler er nedskrevet og tydelige for både den unge og personalet.
- at miljøpersonalet er vedholdende i forhold til venligt med bestemt at fastholde aftaler og strukturer i miljøet over for den selvskadende unge.

Anbefalinger vedrørende rammer for samtaler om den selvskadende adfærd

Det anbefales

- at der altid tilbydes faste en-til-en samtaler med en faguddannet medarbejder, som modtager supervision. Det vil ofte være den unges kontaktperson på afdelingen. Alternativt kan samtalerne varetages af en psykolog, psykiater eller anden relevant behandler. Det er vigtigt, at den person, der varetager samtalerne kan udgøre en stabil samtalepartner, og derfor bør f.eks. vikarer ikke have denne funktion.
- at der er tydelige rammer for, hvem den unge har en-til-en samtaler med, hvornår disse samtaler foregår, og hvad formålet med samtalerne er.
- at det er klart for både miljøpersonale og den unge, at samtaler ikke er fortrolige, forstået på den måde, at relevant indhold fra samtalerne vil blive inddraget i den samlede miljøterapeutiske indsats.
- at informationer fra samtaler med den unge, som er relevante for det øvrige miljøpersonale og behandlere, noteres i dagbogssystemet.
- at der – så vidt muligt i samarbejde med den unge – udarbejdes en dagsorden, en fast struktur, for samtalerne.
- at det, hvor den unge indgår i flere samtalerum, f.eks. både har samtaler med kontaktpersonen og indgår i terapeutiske samtaler med en psykolog, så vidt muligt sikres, at disse rum "spiller sammen" i forhold til en overordnet udviklingsplan, og at formål og sammenhæng er synlig for både den unge, miljøpersonalet og behandleren.

Anbefalinger til miljøpersonalets/behandleres overordnede tilgang til behandling af selvskadende adfærd

Det anbefales

- at miljøpersonale og behandler løbende reflekterer over "den professionelle relation" til den selvskadende unge. Se punkter til faglig refleksion.
- at der arbejdes hen imod et mål om, at den unge bliver mere bevidst om, at der er en forbindelse mellem begivenheder, følelser og den selvskadende adfærd f.eks. ved hjælp af dynamisk kædeanalyse, og gradvist bliver i stand til selv at vælge alternative mere hensigtsmæssige mestringstrategier.
- at personalet bruger dagbogsmaterialet og kontakten med den unge til at være "kloge på den unges vegne" og analysere, om der er sammenhænge mellem begivenheder og selvskadende adfærd, som den unge ikke selv ser, og lempeligt bringe dette ind i dialogen med den unge om den selvskadende adfærd.

Inspiration til faglig refleksion vedrørende den professionelle relation til den selvskadende unge

- *Indtag en neutral undersøgende holdning. Ikke ligeglad, ikke indifferent, men neutral. Vær nøgtern og ikke-dømmende.*
- *Vær bevidst om de følelser, der er til stede i relationen til den unge. Den menneskelige kontakt mellem den unge og den professionelle er bærende for behandlingen og et instrument i behandlingen og skal derfor løbende gøres til genstand for faglig refleksion.*
- *Giv tid, og gå lidt forsigtigt frem. Det er vigtigt at opbygge en tryghed og en kontakt, for at kunne opbygge en bærende behandlingsalliance.*
- *Spørg åbent og direkte og vis således, at det er muligt, i orden og velkendt at snakke om selvskadende adfærd, men anerkend også at det kan være svært at tale om for den unge. Vis interesse for hvordan den unge har det følelsesmæssigt.*
- *Spørg konkret ind til selve den selvskadende adfærd og de handlinger, overvejelser og beslutninger, den unge måske traf undervejs i den selvskadende akt, så man kan få afdækket og få den unge bevidstgjort om de overvejelser og beslutninger, de uværgerligt træffer undervejs, men som de ikke lægger mærke til selv. At tale om det skaber mulighed for bevidsthed.*
- *Bed om at se sår/ar. De fleste unge er vant til at skjule disse ting eller blive mødt med afsky fra andre. Derudover er det også vigtigt, at man laver en skadesvurdering, hvor man også kan overveje at hjælpe den unge med at tage sig ordentligt af f.eks. betændte sår.*
- *Accepter og anerkend den unge, men ikke den selvskadende handling som en løsning på lang sigt. Vis forståelse for, at den selvskadende handling har en funktion og en mening for den unge, som man gerne vil prøve at hjælpe den unge med at finde ud af, hvad handler om.*
- *Vis den unge respekt for, at deres handlinger har en funktion, og at deres motivation er væsentlig for, at en ændring kan lykkes, men vær også ærlig omkring de eventuelle konsekvenser, det kan have. F.eks. hvis den unge har skåret meget voldsomt i sig selv, eller andet.*
- *Giv information, eventuelt i form af psykoedukation.*
- *Signaler tro og håb om, at det kan lykkes at komme af med den selvskadende adfærd og lære andre strategier, men vær også ærlig om, at indfrielsen af håbet vil kræve noget af den unge.*

- *Reflekter sammen med den unge, og giv tid. Hold ud, at den unge skader sig selv.*
- *Undgå at re-agere. De unge vækker ofte mange følelser hos andre, og det er meget svært over længere tid, ikke at blive påvirket og få lyst til at handle og reagere. Man er i skarp "konkurrence" med et system som fungerer for dem, og i konstant dialog med deres angst, som kan gå hen og blive miljøpersonalets/behandlerens angst. Der bliver stillet store krav til den professionelle rummelighed, den professionelle tålmodighed samt den professionelle evne til at kunne udholde smerte og frustration sammen med den unge.*

Behandling

Anbefalinger vedrørende systematisk registrering af episoder med selvskadende adfærd

Det anbefales

- at miljøpersonalet systematisk registrerer den unges episoder med selvskadende adfærd, samt refleksioner over og hypoteser om adfærdens sammenhæng mellem begivenheder og følelser. Dette skal gøres i det fælles dagbogssystem. Den unges kontaktperson er ansvarlig for, at registreringerne anvendes i (sam)arbejdet med den unge om behandling af den selvskadende adfærd, måske i form af hypotesedannelse.

Anbefalinger vedrørende alternative mestringsstrategier

Det anbefales

- at den unge støttes i at registrere og rumme egne følelser.
- at den unge støttes i at registrere forvarsler til selvskadende adfærd, hvor en hjælp for den unge i denne proces kan være brug af dynamisk kædeanalyse.
- at der sammen med den unge findes alternative og mere hensigtsmæssige mestringsstrategier, som kan erstatte den selvskadende adfærd. Der kan f.eks. udarbejdes en liste over alternative strategier, som giver mest mulig mening for den enkelte unge, og der kan arbejdes med udgangspunkt i en mestringsplanche.
- at alternative mestringsstrategier evalueres sammen med den unge, og at der arbejdes med dem, som nogle den unge kan eksperimentere med, for at finde ud af, om de kan bruges og hvordan.
- at miljøpersonalet er informeret om, hvilke alternative strategier den unge arbejder med, så personalet kan deltage i kan støtte op om afprøvelsen og registreringen af, hvordan det går.

Anbefalinger vedrørende psykoedukation

Det anbefales

- at den unge modtager psykoedukation om selvskadende adfærd, gerne med udgangspunkt i et overskueligt og godt formidlet materiale, f.eks. modeller eller lignende. Om muligt gives psykoedukation til flere selvskadende unge sammen. Dermed gives der mulighed for, at den unge kan dele sine oplevelser og erfaringer med selvskadende adfærd.
- at psykoedukation og relevant materiale om dynamikkerne i den selvskadende adfærd anvendes som udgangspunkt for dialog og undersøgelse af genkendelighed hos den unge.

Medicinering

Anbefalinger vedrørende medicinering i forbindelse med behandling af selvskadende adfærd

Det anbefales

- at miljøpersonalet/behandler så vidt muligt sammen med den unge kontinuerligt reflekterer over medicinens betydning i forhold til og som del af behandlingen af den selvskadende adfærd.
- at det kontinuerligt observeres, hvordan medicinen virker i forhold til den selvskadende adfærd. Dette er især vigtigt i forbindelse med indkøring af medicin og ændringer i medicineringen.
- at de løbende observationer af medicinens virkning og betydning i forhold til behandlingen af den selvskadende adfærd beskrives i udviklingsplanen og registreres løbende under et særligt punkt i dagbogssystemet.
- at der etableres et tæt samarbejde med den ordinerende psykiater eller evt. den unges egen læge med mulighed for at præsentere og drøfte institutionens observationer og overvejelser.
- at det er fast personale, der sikrer, at der løbende sker opfølgning på den medicinske behandling ved den ordinerende psykiater eller eventuelt den unges egen læge.

Miljøpersonale og behandlers kompetencer og vilkår

Anbefalinger i forhold til miljøpersonale og behandleres kompetencer og vilkår

Det anbefales

- at personalet har opdateret viden og indsigt i de særlige fysiologiske og psykiske dynamikker, som personer med selvskadende adfærd indgår i og styres af.
- at personalet har kendskab til og kan anvende konkrete redskaber i arbejde med at støtte den unge i at blive mere bevidst om sammenhængen mellem den selvskadende adfærd og følelser og at finde frem til og afprøve andre og mere hensigtsmæssige mestringsstrategier. Det vil dreje sig om redskaber som dynamisk kædeanalyse, psykoekudation, kendskab til alternative mestringsstrategier m.v.
- at både afdelingsledelse og personalet kontinuerligt arbejder aktivt med at skabe og fastholde en kultur i personalegruppen, hvor der er åbenhed og rummelighed omkring både den samlede personalegruppes påvirkning af og den enkelte medarbejders følelsesmæssige reaktioner i forbindelse med arbejdet og omgangen med unge med selvskadende adfærd.
- at der sikres løbende adgang til supervision for, at personalet har mulighed for at arbejde med de følelser, som selvskadende unge vækker i personalet, og ikke brænder ud i arbejdet.
- at ledelse og faste medarbejdere er bevidste om, at de har et særligt ansvar i forhold til at støtte og vejlede vikarer i arbejdet med selvskadende unge. Det vil bl.a. sige at italesætte og vise, at der er åbenhed i personalegruppen i forhold til at tale om de følelsesmæssige reaktioner i relation til arbejdet og omgangen med unge med selvskadende adfærd, samt en udtalt forventning om, at det tages op, hvis en medarbejder har været en del af eller overværet en svær og problematiske situation.

Anbefalinger vedrørende håndtering af akutte situationer

Det anbefales

- at den enkelte medarbejder får mulighed for aktivt at forholde sig til, at arbejdet med målgruppen selvskadende unge, indebærer risiko for praktisk og følelsesmæssigt at skulle håndtere akutte situationer, hvor den unge i værste fald kan blive svært skadet eller dør.
- at afdelingens miljøpersonale får mulighed for sammen at forholde sig til de praktiske og følelsesmæssige udfordringer, som er forbundet med at arbejde med selvskadende unge, som ind mellem udviser risikoadfærd. F.eks. som opfølgning på akutte episoder på personalemøder og i supervision.
- at institutionen/afdelingen udarbejder en generel instruks i forhold til akutte situationer, herunder selvskadende adfærd og selvmordsforsøg og trusler om dette.
- at institutionen sikre sig, at alle medarbejdere har kendskab til gældende instrukser ved akutte situationer, det vil sige både fast personale, nye medarbejdere og vikarer.
- at der udarbejdes konkrete handlestrategier i forhold til den enkelte unges selvskadendes adfærd. Det beskrives, hvordan miljøpersonalet skal forholde sig ved optakt til selvskadende adfærd, i forbindelse hermed og efter, at den unge har været selvskadende. Handlestrategien udarbejdes så vidt muligt i samarbejde med den unge. Er dette ikke muligt, informeres den unge om handlestrategien. Handlestrategien indskrives i udviklingsplanen, og det sikres, at miljøpersonalet er informeret herom og - så vidt situationen og det det tilstedeværende personales faglige skøn tillader det - handler i overensstemmelse hermed.
- at der er mulighed for, at miljøpersonalet kan kontakte ledelsen, hvis man er i tvivl om håndtering af en konkret akut situation.
- at der for personalet er udarbejdet en procedure, som sikrer relevant opfølgning i forhold til medarbejdere, der har haft ansvar for håndteringen af en akut situation.
- at der tages stilling til, hvordan der skal følges op med den unge efter en akut situation.

Samarbejde mellem forældre/nære pårørende

Anbefalinger vedrørende samarbejde mellem forældre/nære pårørende og institutionen om den unges selvskadende adfærd

Det anbefales

- at der ved indskrivning lægges vægt på at formidle institutionens ønske om forældresamarbejde og -inddragelse samt at informere om rammer og vilkår for samarbejdet på institutionen. I den forbindelse aftales og beskrives det, i hvilken grad forældrene ønsker/magter at indgå i et samarbejde med institutionen samt, konkrete aftaler med forældrene om samarbejdet.
- at miljøpersonalet løbende gør relevante notater i dagbogssystemet om forældresamarbejdet, eventuelt under et særligt punkt.
- at miljøpersonalet jævnligt vurderer samarbejdet med forældrene. Især i begyndelsen af et forløb er det vigtigt, at samarbejdets form og indhold løbende drøftes med forældrene og den unge og internt i personalegruppen. På den baggrund foretages eventuelt justeringer i samarbejdet. Ændres der f.eks. i aftaler m.v. noteres dette, og det sikres, at relevant miljøpersonale er opdateret.
- at miljøpersonalet i de tilfælde, hvor unge mellem 15 og 18 år ikke ønsker/modsætter sig, at der er et samarbejde mellem institutionen og forældre, løbende tager en faglig vurdering og drøftelse af den måde, situationen konkret håndteres på.
- i forbindelse med den unges 18-års fødselsdag skal der indhentes samtykke fra den unge til forældreinddragelse. Vurderes det, at der efter den unges 18. år stadig er behov for forældresamarbejde, bør man på institutionen være opmærksom på at prioritere dette.
- at der altid er mulighed for, at forældre/nære pårørende kan modtage generel information og psykoedukation vedrørende selvskadende adfærd.

Litteratur- og hjemmesidehenvisninger

- Arnold, L. & Magill, A.: Arbeid med selvskading. Stiftelsen Psykiatrisk Opplysning, 1996.
- Briere, J. & Gil, E.: Self-Mutilation in Clinical and General Population Samples: Prevalence, Correlates and Functions. American Journal of Orthopsychiatry, vol 160, s. 1501-1508, 2003.
- Favazza, A.R.: Bodies under Siege. The John Hopkins university press, Baltimore, 1996.
- Fonagy, P.; Gergely, G.; Jurist, E.L. & Target, M.: Affektregulering og selvets udvikling. Akademisk Forlag, 2007.
- Gabbard, Glenn O. & Wilkinson, Sally M.: Borderlinebehandling og modoverføring. Hans Reitzels forlag 1996.
- Goffman, E.: Anstalt og menneske. Forlaget Jørgen Paludan, 2001 (udg. 1961)
- Hart, Susan & Schwartz, Rikke: Fra interaktion til relation. Hans Reitzels forlag 2008.
- Jørgensen, Carsten René: Personlighedsforstyrrelser. Akademisk forlag 2006.
- Keller, Katrine: Når smerten vender indad. Psykolog Nyt 15, 2008 (eller www.tagansvar.dk).
- Kjølbye, Morten: Borderline personlighedsforstyrrelse II. Månedsskrift for praktisk lægegerning, vol 12, December 2004.
- Levenkron, S.: Cutting. Understanding and overcoming self-Mutilation. W.W. Norton and Company, NY/London, 1998.
- Linehan, M.M.: Manual til dialektisk adfærdsterapi. Dansk Psykologisk Forlag, 2004.
- Lorentzen, Steinar: Miljøterapi af borderlinepasienter. Fokus på motoverføringsreaksjoner i staben. Nordisk Psykiatrisk tidsskrift, vol 37, 1983.
- Møhl, Bo: At skære smerten bort. Psykiatrifondens forlag 2006.

- Møhl, Bo: At skære smerten bort: Om cutting som drug. Psyke og Logos 2005, 26, 98 - 117.
- Mørch, M. & Fabricius, A.: Kognitiv terapi af unge med impulsforstyrrelser. Tidsskrift for norsk lægegerning, vol 38, 2001, s. 725-734.
- Rygård, Niels Peter: Børn og unge med tilknytningsforstyrrelse "tidlig frustration". Forfatterforlaget 2006.
- Schjødt, T. & Heinskou, T. (red.): Miljøterapi på dynamisk grundlag. Hans Reitzel, 2007.
- Simeon, D. & Favazza, A.R.: Self-injurious behaviors. Phenomenology and assessment. I Simeon, D.; Hollander, E. (ed): Self-injurious behaviors and treatment. American psychiatric Publishing Inc., Washington DC, 2001.
- Stephensen, I.: Sociale relationer – en beskyttende faktor for børn og unge. Center for selv-mordsforskning, Odense, 2005.
- Stephensen, I.: Sociale relationer betydning for børn og unges trivsel. Social kritik, hæfte 97, s. 82-91, 2005.
- Suyemoto, Karen L.: The functions of selfmutilation. Clinical Psychology Review, vol 18,1998, s. 531-554.
- Thorgård, L. Norge: Relationsbehandling i psykiatrien bind I-V. Hertevig Forlag, 2006.
- Walsh, B.W.: Treating Self-injury. A Practical Guide. The Guilford Press NY, 2006.

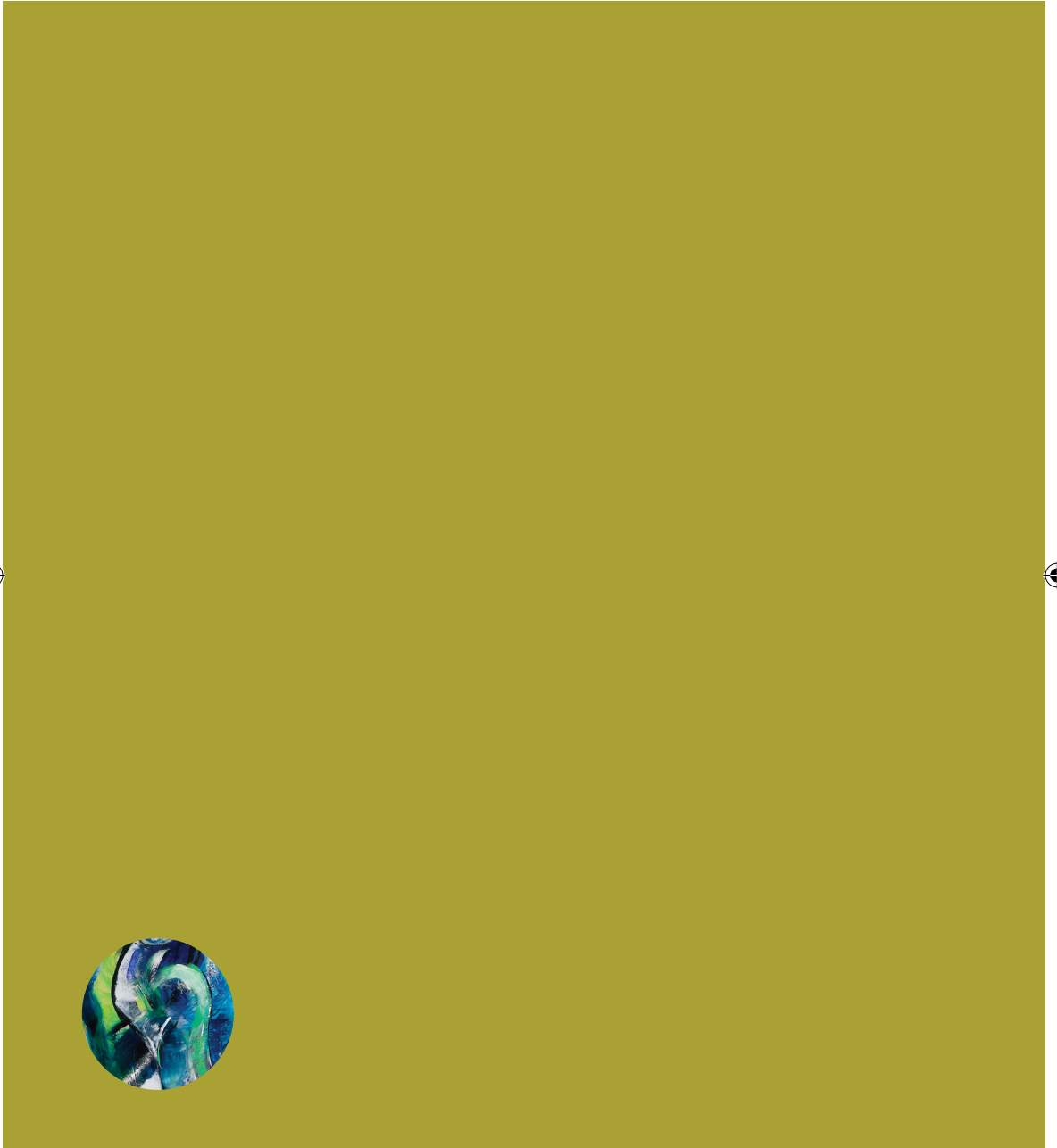

Auditrapporter om behandling på specialinstitutioner under Børn, Unge og Specialrådgivning, Psykiatri og Social i Region Midtjylland

- Hvad er god behandling af selvskadende adfærd hos primært unge med psykiatriske lidelser? Et auditforløb om behandlingsindsatsen over for unge på to specialinstitutioner under Børn, Unge og Specialrådgivning, Psykiatri og Social i Region Midtjylland. Center for Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland, 2009.
- Hvad er god behandling af selvskadende børn og unge med nedsat psykisk funktionsevne? Et auditforløb om behandlingsindsatsen over for selvskadende børn og unge på specialinstitutioner under Børn, Unge og Specialrådgivning i Region Midtjylland. Center for Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland, 2009.
- Hvad er god behandling af seksuelt krænkede børn og unge? Et auditforløb om behandlingsindsatsen over for børn og unge på specialinstitutioner under Børn, Unge og Specialrådgivning i Region Midtjylland. Center for Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland, 2009.
- Hvad er god ADHD-behandling? Et auditforløb om ADHD-behandling på specialinstitutioner for børn og unge – anbefalinger og implementering. Center for Kvalitetsudvikling, Region Midtjylland, 2008.

Olof Palmes Allé 15
8200 Århus N
www.cfk.rm.dk

